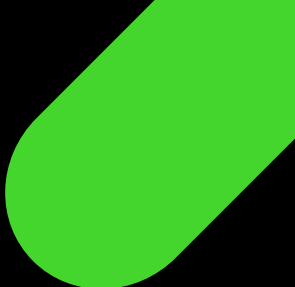

Łukasiewicz

ITECH Instytut Innowacji i Technologii

Transformacja bez zaufania: Polacy w cieniu globalnych kryzysów

Warszawa, czerwiec 2025 r.

Autorzy:

Katarzyna Iwińska

Oleg Dietkow

Sieć Badawcza Łukasiewicz – ITECH Instytut Innowacji i Technologii.

ul. Żelazna 87

00-879 Warszawa

tel. (22) 100 14 63; www.itech.lukasiewicz.gov.pl

KOMENTARZ ANALITYCZNY

TRANSFORMACJA BEZ ZAUFANIA: POLACY W CIENU GLOBALNYCH KRYZYSÓW

Niedawno ukazał się w „Nature Energy” artykuł Fisch-Romito i in. (2025), którzy wskazują na konieczność regularnej aktualizacji społecznych zmiennych w modelach transformacji energetycznej. Autorzy wykazują, że uwzględnianie czynników społecznych, takich jak akceptacja publiczna, postrzeganie ryzyka inwestycyjnego czy efekt zamrożenia infrastrukturalnego, istotnie poprawia trafność modelowania przejścia sektora elektroenergetycznego. Dla nas – socjologów – temat ten nie jest nowy, ale jednocześnie cieszy fakt, że w tak znaczącym i wpływowym czasopiśmie naukowym zwraca się uwagę na potrzebę analiz społecznych. My – ponadto – chcemy zauważyć, że im bardziej tematyka transformacji energetycznej staje się głośniejsza (i realizowana), tym bardziej istotne jest uwzględnienie kwestii społecznych, szczególnie w świetle ostatnich przemian geopolitycznych i kulturowych – zarówno w Europie, jak i globalnie. Wiadomo przy tym, że zmienne społeczne nie są statyczne – ulegają zmianom w odpowiedzi na nowe zjawiska oraz wydarzenia polityczne, które kształtują opinię publiczną i kontekst decyzyjny.

Wnioski te potwierdzają również nasze analizy przeprowadzone w 2024 roku w raporcie dotyczącym społecznego odbioru transformacji energetycznej w Polsce (Łukasiewicz – ITECH 2024). Wyniki badań jakościowych i ilościowych wykazały, że:

- Polacy są świadomi swoich praw w zakresie transformacji, ale są niechętni wobec potencjalnych obowiązków i działań, które potencjalnie mogą być kosztowne. Dodatkowo, dla większości Polaków (59%) kojarzy się z ograniczeniami, polityczną rozgrywką i wyższymi cenami. Dla 41% Polaków Zielony Ład jest czymś pozytywnym.
- Tylko 14% Polaków uważa, że finansowanie transformacji energetycznej powinno pochodzić od obywateli i 15% uważa, że koszty powinny ponieść spółki państwowe i biznes. Większość kosztów, według Polaków, powinno ponieść państwo, Unia i duże koncerny.
- Dominują postawy warunkowe („będę wspierać, jeśli to się opłaci”), a nie normatywne („wspieram, bo to słuszne”) – szczególnie widać to w ocenie wybranych polityk Zielonego Ładu – korzyści TAK, koszty NIE.
- Ponad 50% osób mieszkających w małych miastach i na wsi utożsamia działania klimatyczne z dodatkowymi kosztami (ceny żywności i ceny energii). Osoby deklarujące poglądy lewicowe i ci, którzy są przekonani o antropogenezie zmian klimatycznych są skłonni ponieść dodatkowe koszty.

Dodatkowo, wstępna analiza lokalnych narracji z obszarów gmin miejsko-wiejskich wykazała silny dysonans poznawczy – mieszkańcy generalnie popierają cele ekologiczne, ale nie godzą się na związane z nimi zmiany infrastrukturalne w bezpośrednim otoczeniu. Wskazuje to na potrzebę gruntownego rozpoznania „ukrytej niezgody” i stosowania narzędzi partycypacyjnych na wcześniejszych etapach planowania.

Analiza przedstawiona w artykule obejmuje dane z lat 1990–2019 dla 31 krajów europejskich. Mimo że jest to obszerna baza danych, należy zauważyć, że od 2019 roku miały miejsce istotne zmiany polityczne i regulacyjne, które czynią te dane historycznymi. W szczególności Unia Europejska znacząco zintensyfikowała działania na rzecz klimatu i transformacji energetycznej, pozycjonując się jako globalny lider poprzez inicjatywy takie jak Europejski Zielony Ład (2019), zakładający osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 roku. Ambicje te zostały prawnie usankcjonowane w Europejskim Prawie Klimatycznym (2021), które wyznaczyło wiążące cele pośrednie, w tym redukcję emisji gazów cieplarnianych o 55% do 2030 roku.

Komplementarne polityki, takie jak pakiet „Fit for 55” oraz inicjatywa REPowerEU, odpowiadają na wyzwania związane z bezpieczeństwem energetycznym, promując odnawialne źródła energii i zmniejszając zależność od paliw kopalnych. Na poziomie globalnym Stany Zjednoczone powróciły do porozumienia paryskiego w 2021 roku, a w 2022 roku przyjęły ustawę o redukcji inflacji (Inflation Reduction Act), zapewniając bezprecedensowe finansowanie dla projektów czystej energii i zakładając znaczne ograniczenie emisji. Jednakże w 2025 roku, w dniu inauguracji prezydentury Donalda Trumpa (20 stycznia 2025), USA ponownie wycofały się z porozumienia (Baker 2025).

Zmiany polityczne, w połączeniu z zewnętrznymi szokami – takimi jak pandemia COVID-19, wojna w Ukrainie czy obecna sytuacja polityczna w USA – w sposób zasadniczy przeformułowały nie tylko polityki energetyczne, lecz również społeczne postawy wobec transformacji energetycznej na całym świecie. Pandemia zaburzyła działalność gospodarczą i zmieniła priorytety, co mogło spowodować opóźnienia lub modyfikacje zaangażowania społecznego w inicjatywy OZE. Wojna w Ukrainie wywołała obawy o bezpieczeństwo energetyczne i zakłócenia w łańcuchach dostaw, wpływając na percepcję społeczną i rządową różnych źródeł energii, zarówno odnawialnych, jak i kopalnych. Dodatkowo, polaryzacja polityczna za prezydentury Trumpa, a także w wielu krajach europejskich, przyczyniła się do spadku zaufania publicznego wobec polityki klimatycznej i konsensusu naukowego, co osłabia akceptację technologii niskoemisyjnych (Liobikienė i in. 2023). Istotnym czynnikiem wpływającym na przebieg transformacji staje się również dezinformacja, która zwiększa sceptycyzm klimatyczny i obniża poziom akceptacji społecznej. Badania wskazują (Poortinga 2011), że osoby starsze, o poglądach

prawicowych oraz pochodzące z uboższych środowisk, wykazują wyższy poziom sceptycyzmu klimatycznego. W związku z rosnącymi nierównościami dochodowymi i poparciem dla populizmu prawicowego, należy spodziewać się istotnych wyzwań w tym zakresie.

Z najnowszych danych sondażowych IPSOS (2025) wynika spadek zaangażowania i akceptacji dla transformacji energetycznej w skali globalnej, co potwierdza konieczność regularnego aktualizowania danych wejściowych do modeli, tak aby dokładnie odwzorowywać zmieniające się uwarunkowania. Według badania przeprowadzonego na początku 2025 roku wśród 23 745 dorosłych (do 75. roku życia) w 32 krajach, znaczna część społeczeństwa uważa, że już obecnie ponosi zbyt duże koszty walki ze zmianą klimatu – w zależności od kraju, odsetek osób zgadzających się z tym stwierdzeniem wynosił od ok. 15% do nawet 84%.

Długofalowe trendy społeczne wskazują na spadek przekonania, że indywidualne działania są konieczne dla przeciwdziałania zmianie klimatu. W 2025 roku 64% respondentów zadeklarowało zgodę ze stwierdzeniem „jeśli jednostki nie podejmą działań, przyszłe pokolenia poniosą porażkę”, jednak w 26 krajach, które uwzględniono zarówno w badaniu z 2021, jak i z 2025 roku, obserwuje się systematyczny spadek tego wskaźnika. Zjawisko to jest szczególnie widoczne w krajach G7, takich jak Japonia, USA, Niemcy, Francja czy Wielka Brytania. Obywatele tych państw coraz rzadziej uważają, że powinni podejmować dodatkowe wysiłki w walce z kryzysem klimatycznym. W Kanadzie i Francji znacząca część badanych uważa, że ich kraje już teraz są nadmiernie obciążone wymaganiami transformacji klimatycznej, co wskazuje na efekt „przeciążenia” wysiłkami klimatycznymi i może wpływać na akceptację kolejnych działań lub polityk rozwojowych.

Co więcej, znaczna część europejskiego społeczeństwa wyraża obawy związane z rosnącymi cenami energii wynikającymi z transformacji ku odnawialnym źródłom energii – odczucia te są szczególnie silne w Niemczech, Niderlandach i Francji. Dominującą percepcją w tych krajach jest przekonanie, że transformacja energetyczna może pociągać za sobą negatywne konsekwencje ekonomiczne dla gospodarstw domowych (IPSOS 2025). Zastosowanie modelu zaktualizowanego o najnowsze dane pozwoliłoby na oszacowanie hipotetycznego spadku inwestycji obywateli w OZE.

Percepcje społeczne wywierają istotny wpływ na modelowanie transformacji energetycznej – szczególnie w obszarach dotyczących akceptacji społecznej i ryzyka inwestycyjnego.

Jak zauważają Fisch-Romito i współautorzy, opinia publiczna znacząco wpływa na tempo i kierunki rozwoju technologii energetycznych. Negatywna percepcja określonej technologii

– gdy np. ponad 60% populacji wyraża dezaprobatę – może prowadzić do zatrzymania inwestycji w dane źródło energii, czego przykładem jest niemiecka rezygnacja z energetyki jądrowej. Z kolei wysoki poziom akceptacji społecznej (powyżej 80%) może skutkować obniżeniem kosztów inwestycyjnych technologii odnawialnych nawet o 20% (Fisch-Romito i in. 2025).

Model Fisch-Romito i in. otwiera nowe możliwości dla dynamicznego modelowania uwzględniającego społeczne uwarunkowania transformacji energetycznej. Autorzy podkreślają, że uwzględnianie zmiennych społecznych zwiększa trafność modeli i wspiera skuteczniejsze działania klimatyczne. Jednakże, choć stanowi rozszerzenie dotychczasowych ram, model ten pomija istotne aspekty:

- **Zaufanie społeczne i kapitał relacyjny** – z naszych badań zespołu transformacji energetycznej w ITECH wynika, że brak gotowości do współpracy oraz brak zaufania społecznego wpływa na niechęć do uczestnictwa w systemach zdecentralizowanych (np. spółdzielnie energetyczne).
- **Skala indywidualizm–komunitaryzm** – istotnym wyzwaniem transformacji energetycznej jest potencjał do działania wspólnego, kapitału społecznego oraz poczucia odpowiedzialności (obywatelskiej/energetycznej) (Iwinska 2025).
- **Sceptycyzm klimatyczny i dezinformacja** – modele nie uwzględniają wpływu narracji podważających sens lub realność zmiany klimatu.

Istotnym postulatem dla przyszłych modeli byłoby również uwzględnienie skali indywidualizm–komunitaryzm, jako że wiele wyzwań transformacyjnych odnosi się bezpośrednio do gotowości społeczeństwa do działania na rzecz dobra wspólnego. W tym kontekście warto przywołać koncepcję heterogeniczności aktorów opracowaną przez Li i Strachana (2019), którzy wskazują, że ludzkie wybory nie mają charakteru racjonalnego. Jednakże ich model koncentruje się wyłącznie na jednostkowych decyzjach, pomijając czynniki takie jak wartości, aspekty kulturowe czy orientacja wspólnotowa.

Choć doceniamy uwzględnienie zmiennych społecznych, dla większej przejrzystości sugerujemy określanie tych zmiennych mianem **czynników społeczno-ekonomicznych**, ponieważ – z wyjątkiem akceptacji społecznej i heterogeniczności aktorów – model operuje przede wszystkim pojęciami kluczowymi z perspektywy ekonomistów, a nie socjologów.

Biorąc pod uwagę dynamiczne zmiany społeczne i geopolityczne opisane wcześniej, aktualizacja danych społecznych stanowi warunek konieczny dla tworzenia trafnych i kontekstowych modeli transformacji energetycznej. Umożliwi to projektowanie interwencji, które będą nie tylko technicznie i ekonomicznie uzasadnione, ale także społecznie wykonalne i zgodne z aktualnymi nastrojami społecznymi.

Uważamy, że model Fisch-Romito i in. stanowi **ważny krok we właściwym kierunku**, zwłaszcza w zakresie integracji społecznych komponentów do modelowania transformacji energetycznej. Jednak jego dalszy rozwój wymaga pogłębienia analizy społecznych uwarunkowań i dostosowania do aktualnych realiów. Brakuje mu operacjonalizacji zmiennych takich jak zaufanie społeczne, odporność na dezinformację czy gotowość do działań wspólnotowych – które, jak pokazują badania ITECH, w praktyce przesądzają o skuteczności wdrażania transformacji.

W związku z tym rekomendujemy konkretne kierunki dalszych badań i rozbudowy modelu:

1. **Włączenie zmiennych relacyjnych** – takich jak zaufanie sąsiedzkie i zaufanie do instytucji lokalnych – jako warunków koniecznych dla funkcjonowania wspólnot energetycznych.
2. **Zintegrowanie modeli z aktualnymi, krajowo zróżnicowanymi danymi jakościowymi** (np. analiza lokalnych konfliktów OZE, poziom zaufania do instytucji energetycznych, skłonność do działań wspólnotowych).
3. **Rozbudowa miary akceptacji społecznej** o komponent poznawczy (zrozumienie technologii), normatywny (zgodność z wartościami) i praktyczny (gotowość do działania).
4. **Uwzględnienie wpływu dezinformacji** i sceptycyzmu klimatycznego na decyzje obywateli oraz ich postawy wobec transformacji.
5. **Uwzględnienie różnic pokoleniowych i płciowych** w podejściu do transformacji – badania ITECH wskazują, że młode kobiety są bardziej zaangażowane symbolicznie, lecz mają mniejsze poczucie sprawczości niż młodzi mężczyźni.
6. **Analiza barier transformacyjnych w ujęciu geograficznym** – uwzględniająca różnice między regionami z dominacją prosumpcji indywidualnej a regionami, gdzie konieczne są rozwiązania kolektywne.
7. **Wprowadzenie wskaźników sprawczości lokalnej** – takich jak liczba inicjatyw oddolnych, poziom partycypacji obywatelskiej czy dostępność narzędzi współdecydowania.

Tylko taki rozbudowany model – dynamiczny, osadzony w kontekście lokalnym i uwzględniający rzeczywiste motywacje oraz obawy obywateli – może stanowić wiarygodne narzędzie dla projektowania polityk energetycznych, które będą nie tylko skuteczne technicznie, ale także społecznie akceptowalne i sprawiedliwe.

BIBLIOGRAFIA

Baker, S. (2025). Trump's return puts renewables at a crossroads. *NATURE*, 639(8055), S1720. <https://doi.org/10.1038/d41586-025-00742-8>

European Union. (2021). *Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality* (European Climate Law). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119> (accessed 10 May. 2025)

European Commission. (2019). *The European Green Deal*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/story-von-der-leyen-commission/european-green-deal_en (accessed 10 May. 2025)

Fisch-Romito, V., Jaxa-Rozen, M., Wen, X., & Trutnevyte, E. (2025). Multi-country evidence on societal factors to include in energy transition modelling. *Nature Energy*, 10, 460–469. <https://doi.org/10.1038/s41560-025-01719-7>

Ipsos. (2025). *People and climate change*. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2025-04/People%26amp%3BClimateChange2025.pdf> (accessed 10 May. 2025)

Iwińska, K. (2025). Energy citizenship and its application in the energy transition in Poland. "Stan Rzeczy", (26), [w druku].

Iwińska, K., Zieliński, D., Michalik, S., Grudowska, J., Dietkow, O. (2024). Zielony Ład... czyli jaki? Badanie postaw Polek i Polaków wobec transformacji energetycznej. (<https://itech.lukasiewicz.gov.pl/energia-do-zmiany-2025/>)

Li, F. G. N., & Strachan, N. (2019). Take me to your leader: Using socio-technical energy transitions (STET) modelling to explore the role of actors in decarbonisation pathways. *Energy Research & Social Science*, 51, 67–81. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.12.010>

Liobikienė, G., Matiiuk, Y., & Krikštolaitis, R. (2023). The concern about main crises such as the COVID-19 pandemic, the war in Ukraine, and climate change's impact on energy-saving behavior. *Energy Policy*, 180, 113678. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2023.113678>

Poortinga, W., Spence, A., Whitmarsh, L., Capstick, S., & Pidgeon, N. F. (2011). Uncertain climate: An investigation into public scepticism about anthropogenic climate change. *Global Environmental Change*, 21(3), 1015–1024. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.03.001>

U.S. Internal Revenue Service. (2022). *Inflation Reduction Act of 2022*. <https://www.irs.gov/inflation-reduction-act-of-2022> (accessed 10 May. 2025)

DOI: <https://doi.org/10.36735/GUPF6125>